

‘Er was eigenlijk niets aan de hand’

Onderzoek naar maatschappelijke polarisatie in de wijk

Agnes Dinkelman en Gerrit Kleijheeg
i.s.m. JSO Gouda en Prof. Dr. Rob de Wijk

2017

Focus

In dit onderzoek staat het begrip polarisatie centraal. Een gangbare definitie van polarisatie is ‘de verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving die kan resulteren in spanningen tussen deze groepen en toename van de segregatie langs etnische en religieuze lijnen’. In onze samenleving is daarnaast ook polarisatie en segregatie te zien op grond van sociaaleconomische, ideologische en politieke tegenstellingen.

Polarisatie tussen groepen heeft een grote impact op het maatschappelijk leven. Burgers die onderling de strijd aangaan en burgers die bestuurders uitdagen, het is een situatie die onveiligheidsgevoelens oproept. Spanningen in wijken worden door bestuurders en ambtenaren niet altijd opgemerkt. Soms worden ze wel gezien maar als status quo geaccepteerd. Het is de norm geworden dat burgers van elkaar vervreemden en elkaar niet of met mate vertrouwen en bestuurders niet als vertegenwoordiger ervaren of zelfs wantrouwen. Dit is geen kenmerk van Zaanstad en Maassluis, dit is iets dat Nederland-breed speelt.

Stillare doet niet aan waarheidsvinding maar brengt de maatschappelijke dynamiek in beeld door de waarheden van alle betrokkenen in kaart te brengen. Hieruit destilleren we handelingsperspectieven. De uitkomsten van dit onderzoek helpen bestuurders, ambtenaren en professionals om adequaat met polariserende krachten om te gaan.

Een belangrijke conclusie van dit onderzoek is dat polarisatie in ons land de vorm heeft aangenomen van een veenbrand. Een veenbrand kenmerkt zich door een voortdurend bestaan, onder de oppervlakte, nauwelijks waarneembaar. En plots, zonder dat we het hebben zien aankomen staat een heel veengebied in brand en vernietigt alles wat groeit en bloeit.

Blijkbaar leven er onder burgers gevoelens die tot een flinke brand kunnen leiden. Als die gevoelens aan kracht winnen dan verandert de maatschappij diepgaand en kan dat leiden maatschappelijke ontwrichting, polarisatie en radicalisering. Die veranderingen ontstaan tussen mensen, in real life contact en via het internet. De harde, ongenueanceerde en

kwetsende taal in de sociale media zijn een voorbeeld van polariserende krachten die de veenbrand voeden. De heftige protesten tegen instroom van migranten of de vernielingen van hangjeugd zijn een voorbeeld van de vlammen die uit de veenbrand kunnen voortkomen.

In dit onderzoek wordt gekeken naar situaties in het land waarin de polarisatieveenbrand tot ontvlammen kwam. Met gebruikmaking van de quotes uit de interviews bouwen we het verhaal op. Om meer greep te krijgen op het fenomeen polarisatie is het nodig om uit te zoomen. Zo plaatsen we incidenten in een breder perspectief.

In tegenstelling tot veel onderzoeken doen we niet aan waarheidsvinding en gebruiken we ook losstaande onderdelen om te duiden wat zij voor een impact hebben op het geheel. In Enschede is er geen tijd geweest om op situaties meerdere personen te horen. Toch vonden we de individuele invalshoeken interessant voor het begrip van het geheel. We komen dan ook niet met conclusies maar met overwegingen.

We willen door middel van dit onderzoek beter begrijpen wat er in de praktijk precies gebeurt en hoe de voedingsbodem eruit ziet waardoor de veenbrand in stand blijft en vlam kan vatten. We willen weten of er steeds terugkerende elementen te ontdekken zijn die polarisatie in de hand werken. We willen weten wat er op het niveau van wijken precies aan de hand is, welke rol bestuurders, ambtenaren en professionals kunnen pakken om het tij te keren.

Verantwoording

Voor dit onderzoek hebben we een viertal cases geselecteerd. Twee cases in Maassluis, en een casus in Enschede en Zaanstad. De Sinterklaasintocht in Maassluis en de aankondiging van de bouw van een Asielzoekerscentrum in Enschede hebben we als illustrerende inleiding op het thema polarisatie gebruikt. Hier zijn het aantal respondenten beperkt geweest. Uitgebreide cases waren die in Maassluis en Zaanstad. We geven in dit verslag een korte situatieschets en laten vervolgens de respondenten spreken. We benaderden verschillende actoren die allemaal een andere rol hadden in de situatie. We spraken met mensen uit bestuur, beleid, politie, professionals uit jeugdhulp, gezondheidszorg, wijkwerk en wonen, met burgers die deel uitmaakten van de situatie en met burgers die meer op afstand onderdeel zijn. Daarnaast spraken we met een aantal journalisten.

Het perspectief van velen op dezelfde casus vormt het beeld dat we schetsen. Op deze manier hebben we diverse thema's geïdentificeerd die samenhangen met de polariserende situatie die her en der in ons land zichtbaar is geworden. Deze onderwerpen lopen parallel aan landelijke fenomenen. Ze zijn dus niet typisch voor de casus: we zien in de casus landelijke fenomenen terug.

In het onderdeel 'Overwegingen' duiden we hoe het lokale verhaal en landelijke fenomenen samenhangen. Tot slot werken we per casus toe naar mogelijke handelingsperspectieven, geformuleerd als aanbevelingen.

De aanbevelingen zijn gericht op de aanname dat overheden en de overgrote meerderheid aan burgers een leefbare samenleving wil waarin geweld, intimidatie en willekeur zo min mogelijk voorkomt zodat burgers met diverse achtergrond en capaciteit zich als individu kunnen ontwikkelen en zodat de samenleving als geheel ruimte biedt aan allen.

Heikel

Uit alle cases blijkt dat polarisatie voor bestuurders en ambtenaren een heikel onderwerp is. Dat is heel begrijpelijk, het gaat over situaties waar men als verantwoordelijke het liefst niet mee geconfronteerd wil worden: uitgedaagd worden, intimidatie, bedreigingen, geweldpleging, ordeverstoring, maatschappelijk onrust. Bovendien laat het bestuurders, beleidsmakers en professionals haarfijn zien hoe weinig invloed ze hebben op de ontwikkelingen als de veenbrand boven het veen uitslaat. Daarom is het nodig te ontdekken wat er dan wel gedaan kan worden om polarisatie terug te dringen.

Polarisatie als onderwerp is weerbarstig. Een beleidsmedewerker schetst de manier waarop het onderwerp polarisatie bij de overheid speelt.

Het is niet sexy, het is heel moeilijk om het op de politieke agenda te krijgen: je trekt er geen volle zalen mee, er is geen eer aan te behalen. (beleidsmedewerker)

Casus 1. Enschede heeft plannen voor de bouw van een AZC in een volkswijk.

Met klem willen we u wijzen op het feit dat we verschillende burgers aan het woord hebben gelaten, daar ligt de focus. De gemeente Enschede is hier niet focus van onderzoek. Focus hier is de perceptie van een aantal inwoners die ons iets kunnen leren over een deel van de dynamiek.

Tijdens de grote instroom van migranten in 2015 besloot het gemeentebestuur van Enschede om de bouw van een AZC toe te staan in de directe nabijheid van een volkswijk, het Dolphia. Het protest tegen dit voornemen was fel en krachtig. Er volgden demonstraties, er werden varkenskoppen langs de straat geplaatst, burgers voelden zich geïntimideerd en bestuurders werden bedreigd. Landelijke en lokale radio en t.v. besteedden veel aandacht aan deze situatie.

Een politiek actieve burger vertelt over zijn waarnemingen:

Er werd geredeneerd vanuit moraliteit. Medemenselijkheid. We moeten iets voor deze mensen doen. En dat is ook zo, maar er is meer! Hallo! Dit is een stadsbestuur! (politiek actieve burger)

Een deel van de discussie betrof de manier waarop het bestuur haar burgers consulteerde, informeerde en voorbereidde op deze situaties. In Enschede werden de burgers uitgenodigd om suggesties te doen voor een locatie voor een asielzoekersopvang. Het was echter niet duidelijk welke rol de suggesties zouden spelen in de besluitvorming. De keuze is uiteindelijk op een plek gevallen die dicht tegen een volkswijk aan lag. Het is niet duidelijk hoe het bestuur de reactie van de inwoners van de wijk op deze beslissing heeft ingeschat.

Hoorzitting

Er werd een hoorzitting georganiseerd in het stadhuis waar burgers hun mening konden geven over de komst van een AZC. Er waren 24 sprekers. 23 waren tegen de komst van het AZC op de gekozen locatie. Een spreker was voor:

Toen ik nadien het stadhuis uitkwam kwam er een groep van 25 man dreigend op mij af: Heb je nu je zin! Dreigende vuisten, dreigende taal en dreigende toon. In mijn ooghoek zag ik politiemensen die tergend traag in een wijde cirkel om me heen liepen. Ze grepen niet in. Ik had het gevoel dat ik werd geofferd. Misschien dachten ze ook wel: als je voor het AZC bent dan moet je het zelf maar weten. Ik ben achteruit weer het stadhuis in gelopen (burger)

Deze respondent geeft aan dit als traumatisch te hebben ervaren. Ook het feit dat er nadien vanuit de gemeente geen belangstelling werd getoond voor zijn ervaringen werd als pijnlijk ervaren.

Overwegingen

De inwoners van volkswijk Dolphia hebben net als vele volkswijken niet als vanzelfsprekend een warme betrekking met de lokale overheid. De politie probeert om contacten te onderhouden en slaagt daar vaak ook in maar de bestuurders zijn er over het algemeen niet populair. Een politiek actieve inwoner zegt daarover het volgende:

Teleurstelling en frustratie zie je in elke volkswijk in Europa. De rekening moet nog vereffend worden. De wrok woekert door. Dus als je iets van ze wilt dan hou je daar rekening mee. (wijkwerker)

Als er iets gebeurt dat je niet wilt en je hebt geen invloed dan kun je het altijd nog ondermijnen. (burger)

De wijk bood weerstand en organiseerde onrust. Was de wijze van handelen van het bestuur daarvoor verantwoordelijk? Veel is in de Enschedese wandelgangen gesproken over gebrekkige communicatie. Maar was dat de werkelijke grond voor de grote onrust die Enschede maandenlang bezig heeft gehouden? Als we beter kijken naar de situatie ontwaren we in ieder geval nog twee aspecten die brandstof vormden voor het vuur: bestuurders die onderdeel werden van het conflict en bestuurders die de grenzen onduidelijk hebben gesteld.

Bestuurders als onderdeel van het conflict

Als burgers zich krachtig tegen het bestuur keren dan wordt het bestuur onderdeel van het conflict. En het conflict betreft een machtsstrijd: wie bepaalt wat er in de stad gebeurt, de bestuurders of de groep burgers die zich teweer stelt? In deze situatie moet het bestuur zich op twee rollen concentreren: de eerste rol betreft de regie over het uitvoeren van beleid, het

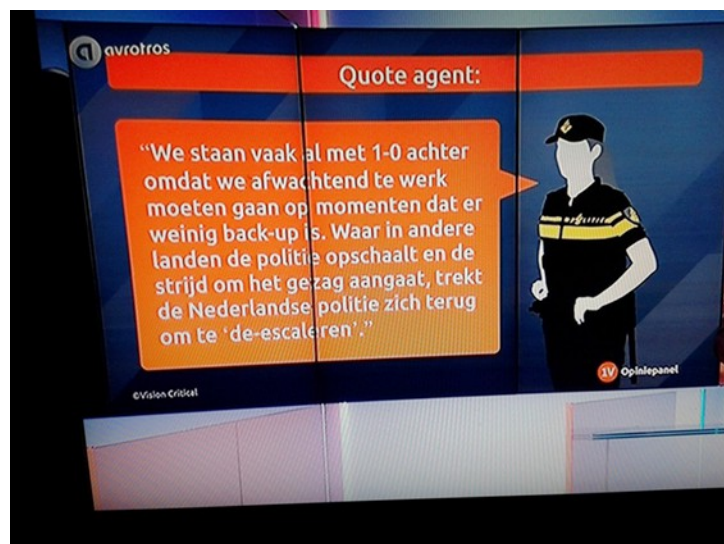
handhaven van de orde en veiligheid en de communicatie met de burgers, de tweede rol is de rol van participant ten opzichte van het conflict.

De combinatie van beide rollen is lastig. Als bestuurders intimiderend worden aangesproken, als de burgers meer te zien zijn in de pers dan de bestuurders, als de integriteit van bestuurders luid en op vele fronten in twijfel wordt getrokken dan is de perceptie van de omstanders dat de bestuurders onderdeel zijn van het conflict. De gematigd bezorgde burgers voelen zich niet gehoord en begrepen en beschuldigen het bestuur van ondemocratisch handelen. Immers, de beslissingen zouden altijd voordelig uitvallen voor de bestuurders zelf en niet voor 'het volk' of de volkswijk. Voor bestuurders is het vaak de eerste keer om, vaak inclusief gezin, geïntimideerd en bedreigd te worden. Dit soort passieve en actieve agressie vragen om een houding en om replek die doorgaans niet als vanzelfsprekend in het gedragsrepertoire van de gemiddelde bestuurder aanwezig is.

Polarisatie is een kwestie van het bestaan van meerdere polen. Bestuurders lijken zich onvoldoende bewust van het feit dat ze op een van de polen zijn beland en met een andere strategie zullen moeten acteren. Daarmee houden ze de situatie voor een deel in stand.

Grenzen stellen

Er was geen sprake meer van een vanzelfsprekend veilige situatie waarin men met een onbevengende houding gebruik kon maken van een democratische recht. Die inschatting kon vriend en vijand maken. De vraag die zich opdringt is de vraag naar de grenzen die door burgemeester en politie van te voren zijn bepaald. Wanneer mag een burger rekenen op bescherming? Wanneer behandelen we een situatie als een geval van intimidatie en bedreiging? Welke rol heeft politie in ver gepolariseerde situaties? Wanneer stellen we ons afwachtend op en wanneer handhaven we?

We staan vaak al met 1-0 achter omdat we afwachtend te werk moeten gaan op momenten dat er weinig back-up is. Waar in andere landen de politie opschaalt en de strijd om het gezag aangaat trekt de Nederlandse politie zich terug om te de-escaleren. (1Vandaag onderzoek januari 2017)

De politie trad ook niet op tegen het brengen van de Hitlergroet. Allemaal om te voorkomen dat de vlam in de pan slaat. (burger)

Traden de Enschedese bestuurders onvoldoende normerend op? Als de democratische rechten in het gedrang komen, als burgers het bestuur nadrukkelijk uitdagen of bedreigen, dan is de tijd gekomen om op te treden. Dan is de tijd van polderen en overleg voorbij. Dan gaan burgers een grens over. We zagen dat niet alleen in Enschede. Er ontstond een nieuwe trend. Er werd met intimidatie gedemonstreerd tegen de komst van asielzoekers en de opstelling van burgemeesters en democratisch gekozen bestuurders. We noemen als voorbeeld Oranje (vrouw houdt fysiek dienstauto van de staatssecretaris tegen), Steenberg (‘Daar moet een piemel in’), Woerden (vuurwerk), Heesch (eieren en vuurwerk) en Geldermalsen (stenen en vuurwerk) en we brengen in herinnering dat ruim een kwart van de politieke ambtsdragers in Nederland in 2016 geconfronteerd is geworden met bedreiging.

Als de groep mensen die de dreigende toon aanslaat niet wordt gecorrigeerd door de politie kan dat grote gevolgen hebben. Als de ja-pleiter in de gemeentelijke hoorzitting geen waardige aftocht krijgt, welk signaal geef de politie dan af? De intimiderende groep zou bijvoorbeeld ruimte kunnen voelen en gaat nog een stapje verder. Deze burger die in zijn eentje staat en zich bedreigd voelt neemt bijvoorbeeld een volgende keer een wapen mee en gebruikt dat wapen ook, want: “de politie deed niets”. Dan moet een rechter daar over nadenken en er iets van vinden. Als dan ook nog de pers een en ander uitgebreid beschrijft en belicht, dan blaast een gebrek aan handhaving uiteindelijk de fundamenten van de rechtsstaat op.

Casus 1.a Vervolg: Talkshow Pauw en anonieme actie

De man die als enige in de hoorzitting voor de komst van een AZC was, werd op 18 september 2015 uitgenodigd om in televisie talkshow van Pauw aan te schuiven en te vertellen over zijn reden om voor de komst van het AZC naar Enschede te pleiten. In de talkshow zaten voor en tegenstanders aan tafel. De tegenstanders kregen de ruimte om hun argumenten voor het voetlicht te brengen. Dat gold in mindere mate voor de voorstanders. Tijdens de uitzending kreeg de respondent instructies. Hij vertelt over de show:

Via de oortelefoon hoorde ik dat ik geen aanleiding mocht geven voor debat omdat ze de veiligheid in de studio niet konden garanderen.

Burgers in de wijk Dolphia waren boos. Ze betwistten het democratische gehalte van de beslissing. Een kleine kern liet het er niet bij zitten en organiseerde demonstraties, zocht de pers, verstoord informatieavonden en werd anoniem ondersteund door personen die varkenskoppen aan de weg plaatsten, bestuurders bedreigden en beloofden de bouw en het bestaan van het AZC dat moest worden gebouwd te frustreren.

Overwegingen

Media spelen een grote rol in de framing van een onderwerp. In dit geval werd de respondent opgeroepen om geen statements te maken, niet zijn verhaal te doen. Het zou de situatie kunnen laten escaleren. En wie zou er voor de veiligheid instaan? Een dergelijk verzoek gaf tegenstemmers volop een podium en voorstemmers werden aan banden gelegd. De vraag hoe de media zich verhoudt tot de polariserende situatie in Nederland komt later verder aan de orde.

De gemeenteraad is op democratische wijze gevormd en is daarmee in de positie om beslissingen te nemen. Toch viel een kleine groep burgers over het democratische gehalte van de plannen. Zij accepteerden de bestuurders niet langer als diegenen die het in de stad voor het zeggen hadden.

Velen in Nederland voelen zich niet langer vertegenwoordigd door de gevestigde partijen waarop ze eerder stemden. Een kleine kern ontkent de legitimiteit van de gevestigde bestuurders. In Enschede was de beslissing om in de wijk Dolphia een AZC met 600 islamitische mannen, vrouwen en kinderen toe te staan een druppel die de emmer van de onvrede voor de betreffende groep deed overlopen.

In Nederland gaf Pim Fortuijn deze groep een stem. De angst voor de gevolgen van de islam voor Nederland bleek een krachtige mobiliserende factor. Daarbij, het aantal Marokkaanse jongeren dat betrokken is in criminele te zien als diegenen die handelingen of overlast gevende groepen is relatief hoog. Het vergroot de legitimiteit voor veel Nederlanders om zich af te zetten tegen Marokkanen en buitenlanders in het algemeen.

De ruimte die social media en media bieden worden ruim in beslag genomen door passief agressieve aanvallen op de gevestigde orde. Deze geluiden worden ondersteund door politieke partijen en media die eenzelfde geluid voortbrengen. Men keert zich tegen de gevestigde orde die argumenten, onderbouwing en bestuurlijke ervaring van belang vindt. Beschimpen, belachelijk maken en twijfel zaaien over de integriteit van andersdenkenden en minderheden is wijd verbreid op sociale media. Velen uit minderhedengroepen die wilde meepraten zijn bijvoorbeeld van Twitter vertrokken om dit soort reacties te ontlopen. Een samenleving waarin dit aan de orde is mist het brede maatschappelijke debat op basis waarvan democratische besluiten tot stand komen.

Het leiderschap over Nederland door politici die op basis van ideologie, belangen van het electoraat en wetenschappelijke rapporten beleid maken is niet langer vanzelfsprekend. Vele burgers horen graag meningen van opiniemakers en andere burgers waar zij zelf achter staan. Het gezamenlijk delen van meningen via het internet en in eigen kring brengt een gevoel van bevestiging en controle. De Edelman Trust Barometer 2017 toont aan dat het grootste aantal mensen (85%) tot deze groep behoort. Waren eerder de 15% opiniemakers, wetenschappers en politici leidend voor de meningsvorming van burgers in democratische processen, nu creëert de resterende 85% zelf haar meningen en zet zich met kracht af tegen de 15% die in haar ogen incompetent is en enkel uit op eigen gewin.

Binnen deze groep is een groep te onderscheiden die een directe democratie voorstaat waarin burgers direct kunnen meebeslissen over vraagstukken. Het is nog niet duidelijk hoe zij de complexe vraagstukken van onze tijd willen oplossen. Wel is duidelijk dat de wijze van democratie die zij voorstaan de vanzelfsprekende bescherming van vrouwen, moslims en andere minderheden loslaat.

Politici

Waren ideologie, argumenten, cijfers en feiten eerder het uitgangspunt, op dit moment zijn afrekening, aanvallen op integriteit en alternatieve feiten flink in opkomst. Politici waren gewend elkaar kritisch te bevragen en aan te pakken op argumenten en interpretaties. Nu blijkt dat beschuldigen, minachten, op de man spelen en agressief bejegenen een effectieve manier is om politieke macht te vergaren.

Er wordt een beeld gecreëerd van politiek Den Haag en van lokale politici dat bol staat van vriendjespolitiek en van buitenspel zetten van de wensen van burgers. De vraag dringt zich op waarom het zover gekomen is. Hoe komt het dat burgers dit idee hebben gekregen? Hoe kan het dat politici en burgers niet meer met elkaar op goede voet leven? Hoe is het mogelijk dat politici zich niet op tijd hebben laten corrigeren door wat er in het land leeft. Waarom laten ze zich niet of nauwelijks beïnvloeden door wat er onder de eigen stemmers en onder die van andere partijen leeft?

Politici zijn gericht op het bedienen van het eigen electoraat. Dat electoraat ervaart in de loop van de tijd dat de eigen omgeving verandert maar vangt bot bij politici. De afstand tussen burgers en politici wordt in een dergelijke situatie steeds groter. De onvrede over de prestaties van politici verergert vervolgens de inhoudelijke onvrede nog eens extra.

Politiek werkt verslavend. Voor alle types politici en ambtenaren. Dat is niet gek. Het is een spel, een verslavend spel. Het gaat erom strijd te leveren, je punt te maken, te bepalen en te beheersen, het winnen dan wel voorkomen van verlies. Het gaat om beter, sneller en slimmer te zijn dan anderen.

Niet zozeer de wens om ideologische overwinningen te boeken is het verslavende aspect als wel de winst op anderen. Zolang verantwoordelijkheid, verantwoording van uitspraken en zelfbeheersing hand in hand gaan met macht hoeft het politieke spel voor de bevolking geen schadelijke uitwerking te hebben. Sterker nog, dan zijn politici in staat gebleken zeer wel met macht om te kunnen gaan zodat welvaart en welzijn in de loop van de tijd groeide voor (bijna) alle leden van de bevolking.

Polariseren is eveneens een spel. Beoefenaren zetten tegenspelers buitenspel door de regels en de wapens te veranderen. Zittende politici hebben dat niet op tijd begrepen. De beelden van het debat Fortuijn versus Melkert en Dijkstal op 6 maart 2002 in verband met de gemeenteraadsverkiezingen staan velen nog helder voor de geest. Tot op de dag van vandaag zetten beoefenaren van het polarisatiespel doorgewinterde politici in het hemd. Deze proberen immers te strijden met argumenten en ideologie tegen een tegenstander die niet gevoelig is voor argumenten maar beschuldigt en integriteit in twijfel trekt.

Als het spel gespeeld wordt zonder dat politici de intentie hebben om verantwoordelijkheid te dragen dan is verantwoording van uitspraken en zelfbeheersing overbodig. Er zijn immers nauwelijks argumenten en plannen te verdedigen. Men wil dan enkel duidelijk maken dat de zittende macht niet integer is. Dit doel behoeft geen verantwoording van uitspraken en zelfbeheersing, sterker nog, hier is zelfbeheersing zelfs onbruikbaar. Fors beschimpen en belachelijk maken appelleert aan de wrok van burgers die zich niet gehoord en gezien voelen en bestuurders zijn gaan wantrouwen. Zo wordt “eindelijk de waarheid gezegd, zo wordt gezegd waar het op staat”. Toebrengen van schade aan reputatie wordt effectief als wapen ingezet. Zelfbeheersing is echter een onmisbare component voor beschaving. Door impulsen te beteugelen en bevrediging uit te stellen leren mensen om zonder actieve agressie met elkaar om te gaan. Zelfbeheersing stelt mensen in staat om niet alleen de eigen behoefte te volgen maar ook de belangen van de gemeenschap in het oog te houden, zich te richten op verdeling van middelen en zelfs op inclusief bestuur. Zonder zelfbeheersing raken we het volgen van geschreven en ongeschreven regels kwijt die met veel moeite zijn onttrokken aan de macht van enkelingen over velen.

Politieke correctheid is bijvoorbeeld een ongeschreven regel die dreigt te sneuvelen. De connotatie is er niet langer eentje van fatsoen en betrouwbaarheid in het publieke debat maar van achterkamertjespolitiek en kartelvorming. Politieke correctheid garandeerde lang dat politici, journalisten en burgers de waarden die we in Nederland deelden respecteren. Zonder dat respect voor gezamenlijke uitgangspunten ontstaat er willekeur en willekeur is de eerste grote stap naar machtsmisbruik en corruptie. Zonder zelfbeheersing zullen de sterksten hun kracht inzetten voor eigen gewin. Het recht van de sterkste zal dan weer gelden.

Het spel komt eens in de vier jaar in de verkiezingstijd tot een hoogtepunt. Het behouden en vergroten van het electoraat legitimeert de positie van partijen en politici. De focus ligt daarmee op de eigen groep en op de eigen positie. Strijd is het leidend principe. En inherent aan politieke strijd is de afscheiding tussen participanten: ze strijden tegen elkaar, met de bedoeling te winnen ten koste van de ander. Daarmee zijn deze politici niet gericht op een proces waarin eenheid en solidariteit leidt tot meer cohesie in zowel de politieke coalitie als in de samenleving, waardoor maatschappelijke onrust en polarisatie wellicht zou kunnen verminderen. De polariserende krachten worden dus door de aard van de politiek verdiept.

We hebben in deze Enschede-casus gesproken over de strijd van burgers tegen bestuur. Sommige burgers op andere plaatsen in Nederland hebben zich niet alleen gekeerd tegen bestuurders maar ook tegen asielzoekers. Zij vielen de zwaksten in het systeem aan. Als de situatie in zoveel gemeenten uit de hand loopt dan is er meer aan de hand dan dat een groep mensen uit een volkswijk zich niet gehoord en gerespecteerd voelt. In Enschede werd de situatie van passief agressief naar actief agressief. Het doel leek de middelen te heiligen. Burgers en bestuurders zijn bedreigd geworden. Ook elders was de situatie schrijnend. Daarvoor gaan we kijken in de volgende casus:

Casus 2. Sinterklaasintocht in Maassluis.

Sinterklaas zou zijn landelijke intocht in 2016 in Maassluis beleven. De intocht is een groot jaarlijks evenement waar een gedegen voorbereiding past. De voorgaande intochten van Meppel in 2015 en Gouda in 2014 gaven aanleiding om met extra aandacht naar de veiligheidssituatie te kijken. In Gouda hielden de tegendemonstranten zich niet aan de aangewezen plekken om te demonstreren. Voorstanders en tegenstanders van het bestaan van de Zwarte Piet-figuur vormden een opstootje, er zijn 90 mensen aangehouden en een persoon is vervolgd voor mishandeling en verzet tegen arrestatie. In Meppel werden eveneens demonstraties aangekondigd in verband met de zwarte pietendiscussie. Daar zijn geen daadwerkelijke ongeregelheden gemeld.

Het Sinterklaasfeest maakt veel emotie los. De zwarte pietendiscussie is volop symbool voor de identiteit van Nederland. Ook hier werd, net als in Enschede, intimidatie en bedreiging ingezet.

Bedreigingen als: ‘we rammen die demonstranten het water in...’ We stonden onder hoogspanning, als we Facebook en Twitter moesten geloven werd het een ware veldslag. (ambtenaar)

Ik heb er alles aan gedaan om goed voorbereid te zijn. Er was ook sprake van dat de NVU zou komen. En Feyenoord hooligans. En Marokkaanse groepen. We waren overal op voorbereid. (bestuurder)

De bedreigingen waren zo vergaand dat de burgemeester besloot om de feestelijkheden te faciliteren met behulp van zware veiligheidsmaatregelen. De binnenstad was aangewezen als evenemententerrein en om het terrein stonden hekken. Er was veel politie op straat en de ME was paraat.

Ik was bang dat ze druppelsgewijs binnen zouden komen zodat we er geen greep op zouden kunnen krijgen. Ik vond dat ik met de burgers moest communiceren dat er hekken en poortjes zouden zijn. Burgers begrepen dat ook. Iemand zei: Het lijkt wel een risicowedstrijd. Ik beaamde dat, het beeld had er wel wat van weg. Op de dag zelf stond ik aan de kade en zong ik met de kinderen mee. Dat werd door burgers opgemerkt en op prijs gesteld. Terwijl ik zeer gespannen was. (bestuurder)

Ik zag rook uit de richting van waar de boot moest komen en dacht: daar gaan we... traangas... ik had niet eens meer in de gaten dat het de stoom uit de stoomboot was. Ik heb zoveel bagger over me heen gehad. Eigenlijk een jaar lang. Het is zo gepolariseerd. We zijn het station van de beschaving wel voorbij. (bestuurder)

De ambtenaren rond de burgemeester hebben maandenlang gewerkt aan de voorbereiding. Ook hen ging de situatie van intimidatie niet in de koude kleren zitten.

In het begin schrok ik erg, maar ik raakte wel afgestompt. Gedurende de hele maand december schoot ik in de stress als ik een telefoon hoorde gaan. Eigenlijk is het nog niet weg. Nog steeds als de telefoon gaat verstrak ik. (ambtenaar)

Overwegingen

De Sinterklaas-viering in Maassluis was het decor voor burgers die voor of tegen het fenomeen van Zwarte Piet zijn. Beide groepen dreigden de intocht van Sinterklaas te gebruiken als strijdtoneel. Het feit dat er veel kinderen bij zijn betrokken maakt bestuurders die verantwoordelijk zijn voor de veiligheid van de burgers extra kwetsbaar en beperkt ze in hun mogelijkheden.

Bestuurders en ambtenaren werden persoonlijk geraakt door de bedreigingen die hen ten deel vielen. Er werd flink beroep gedaan op hun persoonlijke stevigheid.

Patroon

Bestuurders hebben in de afgelopen jaren regelmatig te maken gehad met burgers die het gezag uitdagen en intimidatie en bedreigingen niet schuwen. We zien in de bespreking van de

Enschede-casus dat er in diverse steden onrust is geweest. In maart van 2016 werd 25% van de Nederlandse bestuurders bedreigd. Toch lijkt het erop dat we de branden die de veenbrand voortbrengt nog niet als patroon herkennen. Als een enkele groep (in dit geval bestuurders en ja-pleiters) in een gelijkaardige situatie (instroom asielzoekers) geïntimideerd wordt dan maken we onvoldoende de connectie met geweldplegers en mensen die intimidatie gebruiken om hun zin te krijgen in andere situaties. Bestuurders, ambtenaren en professionals kunnen dan nog in de cognitieve dissonantie schieten: “Ach, is het zo erg? Dat valt toch wel mee? Is het niet gewoon een incident?”.

Een incident kenmerkt zich door het losstaande karakter ervan. De geweldplegingen tegen ambulancepersoneel, PTSS bij politie, geweld in Oudejaarsnacht, pesten op school, de hoge percentages van vrouwen in de grote steden die worden lastig gevallen, demonstraties tegen asielzoekers en bedreigingen van bestuurders staan echter niet los van elkaar. Het aantal geweldplegingen tegen ambulancepersoneel en hoge aantallen PTSS bij de politie bijvoorbeeld, geeft aan dat hun beroepen steeds zwaarder worden. De hoge aantallen zijn een *early warning* voor de wijze waarop onze maatschappij geweld en intimidatie als onderdeel van het geheel aanvaard. De tendens om niet met respect om te gaan met medeburgers op school of op straat en online wordt sterker. Tijdens nieuwjaarsnacht is het bijvoorbeeld welhaast een ritueel aan het worden om het gezag uit te dagen. Schade en geweld calculeren we als samenleving in op deze ‘feestelijke’ nacht. Een casus als de Sinterklaasviering in Maassluis maakt duidelijk dat bestuurders niet langer zonder meer in staat zijn om de veiligheid van burgers te garanderen.

Bestuurders in Nederland zijn gericht op een vreedzame samenleving. Grenzen stellen en de agressor de-escalierend confronteren is geen dagelijkse praktijk. Uitgedaagd worden is een betrekkelijk nieuw fenomeen waar bestuurders nog hun weg in moeten vinden.

Intimidatie tegen bestuurders en geweld tegen politie zijn een spiegel waarin we kunnen zien dat er krachten zijn in de samenleving die het gezag uit evenwicht willen brengen. Met niet zozeer de onbalans als resultaat maar met als doel om te bepalen wat er in een stad en in het land gebeurt. Het is dus een machtsstrijd. Een strijd tussen burger en overheid om de feitelijke macht.

Zolang we deze gebeurtenissen als incidenten zien is het begrijpelijk dat bestuurders en politie, burgers en professionals niet goed weten wat te doen. Als deze gebeurtenissen worden gepercipieerd als een patroon, dan ontstaat er opeens een ander beeld van de situatie.

Een dergelijk patroon ondermijnt het gezag van een bestuurder, duwt hem of haar uit positie, maakt duidelijk dat het gezag uit evenwicht te brengen en daarmee kwetsbaar is, stelt de legitimiteit van het gezag ter discussie, ondermijnt op feiten gebaseerd debat, doet de zekerheid verdwijnen dat gegevens die als feiten gepresenteerd worden kloppen, maakt vreedzame uitwisseling van ideeën onmogelijk, rekent af met de vanzelfsprekende bescherming van vrouwen en minderheden in onze rechtstaat. Dit leidt op den duur tot een steeds minder goed geïnformeerde bevolking en een elite die los van de bevolking ter harer meerdere eer en glorie beslissingen neemt. En dat is precies datgene waarvan een grote groep van de bevolking die de nieuwe partijen op de rechterflank van het politieke spectrum steunt, de huidige bestuurders beticht.

Als genoemde elementen in samenhang worden gezien en als patroon worden geïdentificeerd dan kunnen we beleid maken en handelingsperspectieven ontwikkelen die de stevigheid van de democratische orde kunnen ondersteunen.

Casus 3. Onrust in wijk Poelenburg in Zaanstad

In de wijk Poelenburg in Zaanstad sloeg de vlam in de pan toen een vlogger filmpjes maakte van respectloos gedrag van jongeren ten opzichte van politiemensen. De filmpjes werden online gezet. Dagblad de Telegraaf pakte het als verhaal op. Zo ontstond een situatie waarin heel Nederland meekeek naar de jongeren in de wijk en de manier waarop bestuur, politie en media zich verhielden tot de situatie. De vlogger bleef filmpjes maken en jongeren uit de wijk maar ook van daarbuiten kwamen naar de wijk om gefilmd te worden.

De manier waarop landelijke media de situatie in beeld bracht deed vermoeden dat er iets heel speciaals aan de hand was in deze wijk. Professionals denken daar anders over. Ze erkennen dat er een lange geschiedenis in de wijk is die 'respectvol samenleven' tot een onderwerp maken. Maar ze denken dat dit niet typisch een situatie is die in de wijk Poelenburg speelt. Er zijn immers via sociale media vele vergelijkbare filmpjes te zien uit andere steden. De filmpjes uit Zaanstad werden echter opgemerkt en trokken andere media aan. Zo is er maandenlang aandacht geweest voor de vlogger en voor de wijk.

Media en social media werkten op elkaar in. Journalisten en burgers keerden zich tegen zowel de vlogger en de jongeren in de wijk als tegen de bestuurder. De polariserende toon in het maatschappelijke debat in de media was betrekkelijk nieuw. De bestuurder was niet in staat om de situatie om te buigen. De inhoud ging in de hectiek verloren. Iedereen die op inhoud zou kunnen ingrijpen was in beslag genomen door de poging om de schade voor het imago van de stad en haar bestuurders te beperken. Ondertussen ging de media door met het uitvergrooten van wat er gebeurde in de wijk. Volgens zowel de bestuurder als diverse professionals kun je stellen dat de gezamenlijke media en de social media de duur van de situatie belangrijk heeft verlengd. Alles werd breed uitgemeten, het was zomer en er gebeurde niet veel dat het verhaal van Poelenburg wist te verdringen.

Je kunt niet meer zeggen dat er niets aan de hand is als de hele pers eraan te pas komt. (bestuurder)

Er werden suggestieve vragen gesteld. Uiteindelijk heeft met name de politiek er haar punt mee kunnen maken. (politieman)

De bestuurder was in haar opvatting duidelijk. Er was in eerste instantie niets aan de hand. De media hebben een situatie die veel voorkomt in Nederland als incident opgepakt en uitvergroot. Ze had zich verre van gesteund gevoeld door de opmerkingen van landelijke bestuurders als de heer Rutte. Hij had in haar optiek een verbindende rol moeten spelen waarin hij dan wellicht nog het gedrag van de jongens kon veroordelen maar waar hij met nadruk de journalisten zou doorverwijzen naar het lokale bestuur.

Landelijke politici werden door media eveneens bevraagd. Ze gaven de vraag niet terug aan de plaatselijke politici zoals gebruikelijk is volgens de lokale bestuurder. Ze maakten zelf een statement. Ze keerden zich tegen de jongeren. Er was opnieuw content waar de media mee verder kon.

Het is pas echt ontploft toen Rutte zei: Het is tuig van de richel. Er gebeurde van alles, iedereen raakte onder grote druk. (bestuurder)

Ze zeiden: Regel mensen waarmee de burgemeester kan praten. Hoezo? Ik ben druk met de mensen in de wijk! Dat is mijn prioriteit! Wat is die van jullie! (professional)

De media vergrootte de situatie uit en creëerde op deze wijze nieuwe content. Ondanks dat was er in de wijk wel degelijk iets aan de hand. Het ging hier om respectloos gedrag tegen politiemensen. Dat komt voor in Poelenburg en in ander steden. In veel steden bevinden zich jongerengroepen die door politie in de gaten worden gehouden en waar politie in meerdere of mindere mate wordt uitgedaagd. De jongens vonden echter dat er ook een andere kant aan het verhaal zit. Een kant die niet in de media komt.

Ze willen een ruimte om te chillen. De gemeente zegt dat ze er een zootje van hebben gemaakt maar er waren maar twee daders dus de rest werd de dupe. (Marokkaanse Nederlander, 30 jaar)

En wat je ook niet hoort is dat heel veel jongeren wel werken, een eigen transportbedrijf of werk in een avondwinkel. (Marokkaanse Nederlander, 30 jaar)

De jongeren helpen buurtbewoners, maar dat zie je niet in de media. (Turkse en Marokkaanse Nederlanders, 26 en 30 jaar)

De jongeren worden doorgaans negatief afgeschilderd. Ze missen de positieve elementen in de schetsen die journalisten en onderzoekers maken. Daarbij, ze zijn in algemene zin het vertrouwen in overheid en Nederlandse burgers grotendeels kwijt geraakt.

De president vindt ons toch tuig. (Over premier Rutte, via professional gehoord)

Het geld gaat naar klompen en kaas maar steek dat maar waar de zon niet schijnt. (Turkse Nederlander, 26 jaar)

Volgens onze respondenten uit het journalistieke vak wordt de rol van media in het polarisatieproces niet of nauwelijks besproken op de redacties. Daarmee nemen journalisten geen bewust actieve rol in de manier waarop hun werk tendensen voedt die de veiligheid en stevigheid van onze samenleving aantasten.

De media in heel Europa reageert op incidenten. We spreken daar wel eens over op de redactie maar ook niet veel, we moeten een deadline halen.

Journalist: Veel “witte” Nederlanders discrimineren graag.

Onderzoeker: Waarom is die constatering dan geen reden voor een reeks artikelen?

Journalist: Weet ik niet.

Lezers werden boos omdat ik de jongeren ook aan het woord laat. Ik krijg een stroom van bagger over me heen.

Wat speelt er dan zo grofweg onder deze jongeren? We horen van respondenten over schooluitval en te weinig idee over hoe een toekomst kan worden ingevuld. De jongeren moeten, zodra ze 18 zijn voor hun eigen inkomen zorgen. Dus in geval de ouders van een uitkering leven wordt het inkomen van de ouders gekort. De jongeren laten zich daarom uit de GBA schrijven. Boetes voor niet geregistreerd zijn kosten immers minder geld dan de inhouding op de uitkering van de ouders. Stages en werk zijn moeilijk te vinden. Dat steekt. De jongeren zien dit als een bewijs dat ze gediscrimineerd worden en dat ze geen toekomst hebben.

Ik word niet aangenomen. Ik heb veel gesolliciteerd, ik ben een voorbeeld voor de jongens: ik ben 30, heb 3 diploma's en geen werk, dan denken ze, waarom zou ik studeren, je krijgt toch geen werk maar je bouwt wel een studieschuld op. (Marokkaanse Nederlander, 30 jaar)

Nu ik ouder ben heb ik meer ballen. Als ze bij een sollicitatie alleen ouwehoeren over mijn etniciteit dan vraag ik of het niet tijd wordt om vragen te stellen over mijn vaardigheden. Ik ga ze dan domineren. Zonder knokkels maar wel net zo lang tot ze in de foetushouding op de grond liggen. Ik doe het deftig maar wel goed. (Turkse Nederlander, 26 jaar)

Zo gaan jongeren over tot crimineel gedrag. Ze hebben geen geld, geen mogelijkheden, thuis of ergens anders. Maar ze moeten wel dingen betalen, de verplichte ziektekostenverzekering, hun mobiel, je ouders! (Turkse Nederlander, 26 jaar)

Voorlopig vragen Nederlandse professionals van de jongeren om zelf met voorstellen te komen over wat er zou moeten gebeuren in de wijk. Dat gaan ze niet doen wordt ons verteld. Ze zijn trots. Ze zeggen niks over hun problemen tegen volwassenen en dus is de vraag van Nederlandse professionals er eentje die niet effectief is. Professionals kijken er als volgt naar:

Ze willen wel maar het moet niet te veel moeite kosten. (professional)

Mensen zijn bang voor ze. Maar het valt allemaal wel mee als je er geen aandacht aan schenkt via media. Ik zeg niet dat het lieverdjes zijn. (wijkbewoner uit Albanië)

Toen er een samenscholingsverbod was ben ik wel met de jongens in gesprek geweest. Dat vonden ze mooie gesprekken. Dat verbaasde ze, ze dachten dat we er alleen maar op uit waren om ze weg te jagen. (politieagent)

Verschillende respondenten uit de wijk en uit de groep professionals nemen het op voor de jongens. Er is wel degelijk met de jongeren iets te bereiken, zeggen ze, maar ze zien zelf de mogelijkheden en de weg niet. Daarbij zijn ze het vertrouwen in de overheid en in de Nederlandse maatschappij voor een groot deel kwijt. Hun wereld is betrekkelijk klein en er zijn nauwelijks rolmodellen die laten zien hoe het leven ook kan lopen en wat je daar dan voor moet doen. In de praktijk schijnen jongerenwerkers en huismeesters nog het dichtst bij de jongeren en hun ouders te staan.

Huismeesters horen en zien heel veel. Zijn dagelijks urenlang in de gebouwen. Ze zijn een soort van vaste waarde in het leven van de mensen. Ze hebben ook een vertrouwenspositie. (respondent werkend bij woningbouwvereniging)

Niet alleen Marokkaanse en Turkse jonge mensen voelen zich niet gehoord en serieus genomen. Voor veel witte wijkbewoners geldt dit ook. Mensen voelen zich niet gehoord en vertrouwen de bestuurders niet meer. Een Nederlandse bewonersgroep in Poelenburg heeft geprobeerd om aandacht te vragen voor de wijk.

In 2006 hadden we een wijkoverleg van bewoners, meest senioren, niet een afspiegeling van de wijk, maar toch. Het wijkoverleg voelde zich niet altijd gehoord door de gemeente. Het heeft de klankbordgroep verbaasd dat het nu wel de aandacht kreeg. Wij hebben al eerder een Zwartboek geschreven met allemaal verbeterpunten, maar daar is nooit iets mee gedaan. (Nederlandse bewoner)

Wat speelt er dan verder nog in deze wijk? De woningbouwvereniging heeft daar haar eigen antwoord op. Het is een wijk met veel verschillende nationaliteiten, zegt de medewerker van de woningbouwvereniging, waarbij de Nederlandse nationaliteit ook ruim vertegenwoordigd is. Armoede en sociale kwetsbaarheid zijn belangrijke thema's. Daardoor is het extra belangrijk dat er rolmodellen in de wijk zijn die voor de rest van de bewoners een voorbeeld en inspiratie kunnen zijn. Er is sprake van veel werkloosheid, schooluitval, ziekte, eenzaamheid en schulden. Verder is er een tekort aan betaalbare wooneenheden voor de jeugd waardoor zij bij hun ouders blijven en geen eigen toekomst kunnen opbouwen.

Er worden regelmatig kwetsbare personen met psychische aandoeningen of andere chronische ziekte, schulden- of andere problematiek in de wijk geplaatst. Deze mensen hebben weinig te besteden. Zij zijn veel met hun eigen situatie bezig en mengen weinig met anderen in de wijk en zijn daardoor ook geen rolmodel voor anderen.

Als je schulden hebt dan kun je nergens aan meedoen. Mensen denken dat je lui bent. Maar Nederlanders geven heel snel op en denken dat de mensen niet gemotiveerd zijn. Dat is niet zo. Maar het is allemaal moeilijk. Je moet mensen helpen van dichtbij, dan ken je ze. Dan kun

je ze helpen om het beter te laten gaan. Ook voor de buurt. (Albanese Nederlandse, had rol in de sociaal maatschappelijke hulp in de wijk)

Overwegingen

In wijken als deze zijn de problemen achter de voordeur vaak groot. Vaak is er een veelheid aan problemen tegelijkertijd aan de orde. Dat heeft grote impact op de mate waarin mensen zelfredzaam zijn en hun leven actief vorm kunnen geven. In al deze gevallen is de stress groot en vaak ontstaat een neerwaartse spiraal. Vaak blijft verbetering uit of gaat tergend langzaam. In veel gevallen is er sprake van overleven, niet van opbouw.

Op de wereld van het gezin of de persoon in een moeilijke situatie wordt geïntervenieerd door hulpverleners. Vaak wordt voor elk soort probleem een specialistische hulpverlener opgetrommeld. Soms wordt er een loket georganiseerd (front office) waar burgers terecht kunnen voor allerhande hulpvragen. In dat geval moet er (in de back office) samengewerkt worden tussen professionals en tussen organisaties en gaat er veel tijd en aandacht zitten in de afstemming, zonder dat gezinnen of individuen daar direct beter van worden.

Financiën speelt een bijzondere rol in dit soort wijken. Als de problematiek ook een financiële component heeft dan ontstaat er al snel een uitzichtloze situatie. Kosten van wonen en levensonderhoud passen in veel gevallen niet meer bij de doorgaans bescheiden inkomens van de mensen. Bij in gebreke blijven van een betaling wordt het te betalen bedrag verhoogt. Ook de overheid doet dit. In sommige gemeentes is het zo dat als iemand twee keer een automatische incasso mist voor de gemeentelijke belasting, het gehele bedrag direct invorderbaar wordt. Mensen die twee maanden achterlopen bij hun energieleverancier lopen de kans om afgesloten te worden tenzij ze het achterstandsbedrag ophoesten plus een borg van soms wel een half maandinkomen. Bij personen waar hoge algemene kosten zoals de som van huur/hypotheek, gas, water en elektra en ziektekostenverzekering het leeuwendeel van hun inkomen uitmaken loopt de situatie al snel uit de hand.

Professionals

Professionals staan vaak met lege handen. Ze hebben wel een idee van hoe ze zouden willen bouwen aan de wijk maar ze komen er niet aan toe. Steeds weer worden ze afgeleid door reorganisaties en verminderde of veranderde geldstromen en projecten die uit de koker van politici en ambtenaren komen.

Ik zie een golfbeweging: buurtwerk en opbouwwerk moet de ene keer door professionals gedaan worden en dan weer door vrijwilligers.

Waar ik veel moeite mee heb is de 'projecten diarree'. Vaak worden er rapportjes gevraagd en dan is het weer klaar. Maar de burger schiet er niets mee op.

We zijn steeds afhankelijk van politieke ambities en hypes. Maar dat is natuurlijk heel wat anders dan echt investeren en bouwen aan zo'n wijk. Als je echt wilt investeren duurt dat minimaal 10 jaar. (professional)

We kunnen ons afvragen wat deze filmpjes te maken hebben met het patroon van burgers die het gezag uitdagen. Een dergelijke vraagstelling zou ons kunnen brengen naar een reeks van relevante vragen waarvan de antwoorden ons iets kunnen vertellen over waarom de dingen zijn zoals ze zijn. Als we ons daarop richten gaan we op zoek naar de redenen achter gedrag. Dan komen onderliggende vraagstukken van de jongerenproblematiek op tafel. Dan komt ook de vraag op tafel wat er nodig is om de situatie te beïnvloeden. Niets van dat alles gebeurde naar aanleiding van de veelvuldige media-aandacht in Poelenburg. Wat maakt dat er geen maatschappelijk debat ontstaat? Waarom zijn we niet gericht op begrijpen en verbetering van de situatie? En als er polarisatie ontstaat, om welke polen gaat het dan precies?

Als we op zoek zouden gaan naar bruikbare antwoorden zouden we ons hoofd breken over opvoeding in de context van een dergelijke wijk, over wat een Westerse samenleving van een van oorsprong niet Westerse familie vraagt, dan gaat het over perspectief creëren, werkloosheid- en armoedeproblematiek. Dan gaan we kijken naar de gevolgen van het feit dat veel van de mensen die hier wonen niet geprofiteerd hebben van economische groei of de globalisatie. Dan onderzoeken we hoe mensen samenleven in een wijk met een grote diversiteit aan nationaliteiten en hoe zij bijdragen aan de eigen veiligheid en welvaart. Dan kijken we naar de status die buitenlandse jongeren hebben in ons land. Dan komt er een moment waarop we ons afvragen hoe we voorkomen dat deze jongens afglijden naar criminaliteit en hoe we deze groepen jongeren een toekomst helpen opbouwen.

In een liberale cultuur waarbij veel verantwoordelijkheid en vrijheid van handelen bij de samenleving wordt gelegd is het voor sommige groepen moeilijk om de vruchten van al die mogelijkheden te plukken. Velen in de Poelenburgwijken van Nederland zijn onvoldoende toegerust om hun leven in eigen hand te nemen. In een tijd waarin technologisch veel kan wordt de kloof tussen hen die daar wel en niet mee om kunnen gaan steeds groter.

Al deze invalshoeken zijn nauwelijks gebruikt door de media omtrent de situatie in Poelenburg. Men was blijkbaar niet op zoek naar antwoorden. De wijze waarop media, social media, lokale en landelijke politici op elkaar hebben gereageerd werkte polariserend. De jongeren werden weggezet als tuig. Deze genoten op hun beurt van de negatieve aandacht en keerden zich nog eens extra ferm tegen de politie. Nederlanders uit heel Nederland keerden zich massaal via social media tegen buitenlandse jongeren in het algemeen. Dit was koren op de molen van de polarisatie.

Een vraag die zich aandient betreft de rolopvatting van journalisten ten opzichte van de polariserende werking van hun werk. Zijn zij zich bewust van de gevolgen die hun werk heeft in de samenleving? Zien zij de gevolgen van hun handelen? Vinden ze dat ze verantwoordelijkheid dragen voor het bestaan van de veenbrand? Zijn zij als burger via hun vak gezag aan het ondermijnen en bestuurders aan het uitdagen? En hoe wordt hierover binnen journalistieke kringen het debat gevoerd?

Dezelfde vragen kunnen we stellen met betrekking tot bestuurders. Waar wordt de discussie gevoerd over hoe zij met de polariserende werking van media willen omgaan? Hoe kunnen zij de werking van de media beïnvloeden? Heeft de overheid een verantwoordelijkheid om inwoners te informeren over de gevolgen van polarisatie? En als dat zo is, hoe zou die informatie er dan uitzien? Een van de respondenten die van zijn vak journalist is waarschuwt bestuurders in onderstaande quote om goed na te denken over hun opvattingen:

Ook de bestuurder die niet reageert polariseert. (journalist)

Het lijkt erop dat beleidmakers op het stadhuis en de burgers in de wijk elkaar onvoldoende vinden. Politici worden afgeleid door het politieke spel en de strijd om het electoraat. Ambtenaren bewegen zich (terecht) begrensd door de politieke ruimte die ze hebben en ondersteunen de politici. Daarmee raken inzichten van professionals al snel op het tweede of derde plan. Nieuwe trends waarin ambtenaren vaker naar buiten gaan om burgers te ontmoeten hebben projecten en beheercycli tot gevolg. Politiek en ambtenarij zijn overwegend bezig vanuit de eigen wereld, afgesneden van de burgers en de kennis en inzichten van de professionals in de wijk.

Armoede en achterstand spelen een grote rol in de Poelenburgwijken van Nederland. De gevoelens van mensen die rondom de armoedegrens leven gaan echter doorgaans niet enkel over geld. Kwetsbaarheid en armoede sluit uit. Een dergelijke situatie maakt onzeker en geeft een gevoel van ongewenst zijn en zelfs van geminacht worden. Dat gaat ten koste van het vertrouwen in overheden, bestuurders en medeburgers. Deze situatie ondersteunt de polariserende krachten die er al zijn. Het lijkt erop dat bestuurders en ambtenaren dit proces niet helder zien. In hun beleving doen ze wat er in hun vermogen ligt om de stad goed te besturen.

Op inhoud begrijp ik het nog steeds niet. We kenden deze groep jongeren. Het is een zogenaamde overlast gevende groep. (bestuurder)

Er was eigenlijk niets aan de hand (verschillende bestuurders en ambtenaren)

Overheidsbemoeyenis leidt in wijken als Poelenburg maar moeizaam tot resultaat. Ten eerste zijn de plaatselijke bestuurders gericht op een cyclus van vier jaar waarin ze een eigen stempel op het beleid willen zetten. De verbetering op de lange termijn kan dan zomaar in de verdrukking komen. Ten tweede moeten hulp- en dienstverleners veel tijd steken in het opvolgen van projectwerk waar ze niet om gevraagd hebben. Daarbij blijft samenwerken met collega organisaties met verschillende missies en visies en geldstromen moeizaam. Burgers worden daardoor geconfronteerd met hulp die niet is afgestemd op elkaar.

De 'burger centraal' is vaak een kreet waar geen opvolging aan wordt gegeven. Organisatie, geldstromen en politieke ambities staan centraal. Overheidsbeleid is vaak niet afgestemd op elkaar waardoor burgers die kwetsbaar zijn snel in de problemen komen. Beleid op het gebied van werk en inkomen, gezondheid, zorg, wonen, ondersteuning op financieel en sociaal gebied bijt elkaar regelmatig. Dit beleid cumuleert in de woonkamers van de meest kwetsbare burgers. De situatie van armoede en ziekte wordt door stress extra vergroot.

In geval van de combinatie van armoede en ziekte wordt de scope van mensen grotendeels bepaald door een modus van overleven. Keuzes van mensen op het gebied van geld en gezondheid worden gemaakt op basis van zeer korte termijn. Immers, als ik de dag maar weer doorkom, hoe voedt ik mijn kinderen, hoe houd ik deze schuldeiser van me af, als ik deze rekening betaal hoe voldoe ik dan aan de afbetalingsregeling die ik eerder heb moeten maken, als ik de afbetalingsregeling niet betaal dan komen ze voor het hele bedrag....in de

winter de winterjassen, de schoenen, een nieuwe fiets, een cadeautje voor een feestje, eigen bijdrages voor artsenbezoek en behandelingen of medicijnen.

Burgers met geldzorgen worden vaak met boetes geconfronteerd. Boetes zijn doorgaans bedoeld als trigger om wanbetalers te prikkelen om tot betaling over te gaan. In geval van zeer bescheiden inkomens brengt de overheid de burger hiermee echter rechtstreeks in een uitzichtloze situatie. De WRR-verkenning 'Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid' breekt een lans voor een overheid die haar burgers niet over de rand duwt en onderscheid maakt tussen mensen die niet kunnen maar wel willen en mensen die niet willen betalen.

Een overheid die geen oog heeft voor de gevolgen van beleid in de huiskamers van haar burgers verliest het vertrouwen van deze groep. Bestaansonzekerheid wordt vervangen door uitzichtloosheid, met tot gevolg dat men zich tweederangsburger gaat voelen en zich niet meer door bestuurders en politici vertegenwoordigd voelt. Volgens het WRR-rapport 'Hoe ongelijk is Nederland' hangt inkomensongelijkheid samen met een verminderd vertrouwen tussen burgers onderling, en minder politiek vertrouwen onder burgers. Vooral het vertrouwen in de rechtsstaat en het parlement neemt af naarmate de ongelijkheid toeneemt. Dit geldt eveneens voor het vertrouwen in lokale bestuurders.

Een veenbrand is meestal niet zichtbaar. Als de vlammen uitslaan zijn we doorgaans verrast. Toch is er, als je goed kijkt, vaak rookvorming boven het veen te zien. Dat bleek in Zaanstad. We kijken voor een volgend voorbeeld naar een casus die eveneens veel media aandacht heeft gehad. We gaan naar de Burgemeesterswijk van Maassluis.

Casus 4. Burgemeesterswijk Maassluis

Tussen een groep jonge Marokkaanse en autochtone Nederlandse wijkbewoners is spanning ontstaan. Op een avond komt de spanning tot een hoogtepunt en een Marokkaanse jongere heeft daarbij een stoeptegels door de ruit van een van de wijkbewoners gegooid. In het onderzoek bleek dat het voor ons als onderzoekers niet gemakkelijk was om Marokkaanse burgers te spreken te krijgen. De gegevens die we in deze casus hebben zijn dan ook verkregen op indirecte wijze: via buurtbewoners, bestuurder, (politie)ambtenaren en professionals.

Op de camera's die in de buurt hangen is te zien dat er eerst tumult is en daarna worden er ruiten ingegooid. Wat is daar precies gebeurd? We weten het niet precies. Maar waarschijnlijk hebben de jongens de tegel door de ramen gegooid in reactie op wat er in het tumult is gebeurd. (politieambtenaar)

De eigenaren van de honden zeggen dat ze de honden los laten lopen voor de eigen veiligheid. De jongens zeggen dat de hondenbezitters de honden expres laten loslopen om ze te pesten/intimideren. (ambtenaar)

Die man zei tegen zijn hond : 'Pak ze"! Terwijl de jongens gewoon aan het chillen waren. Toen hebben ze jongens van andere wijken opgeroepen en er is een steen door de ruiten gegaan. (buurtbewoner)

De situatie escaleerde in de zomer. De jongens ontmoeten elkaar in het jongeren centrum.. Vandaar lopen ze door het hofje waar de betreffende hondenbezitter woont naar het parkje en de voetbalkooi. De jongensgroep komt uit het achterliggende flatgebouw. Enkele jongens wonen elders in de wijk maar hebben eerder in het flatgebouw gewoond. De wijk is opgeknapt. De flat valt een beetje buiten de wijk, zowel op het gebied van uitstraling en comfort als qua ligging.

De jongens en de autochtone bewoners van de wijk die betrokken waren bij de spanningen hebben buiten verbale of juist stilzwijgende vijandigheden geen contact met elkaar. Bestuurders, bewoners en professionals zijn het over een belangrijk ding eens. Ze benoemen de ongeregelde heden als een territoriumstrijd:

Op het hoogtepunt ging het maar over 1 ding voor beide groepen: Het is onze wijk. (ambtenaar)

Het was een strijd om de macht. Het gaat erom dat de mensen moeten accepteren dat ze de wijk delen. (politieaan)

De kampen claimden een territorium. (bestuurder)

De burgemeester was snel ter plekke en sprak met de buurtbewoner wiens ruit was ingegooid. De burgemeester heeft geprobeerd om de bewoners gerust te stellen. Zijn advies was ook om eerst te gaan slapen om de hitte van de situatie te laten gaan voordat de bewoner de pers te woord zou staan. Het advies werd echter gezien als poging om de situatie in de doofpot te stoppen. De persoon nam daarop contact op met de heer Wilders van de PVV. Die heeft in een van de volgende dagen een bezoek gebracht aan de Nederlandse betrokkenen. De bewoners waren boos op de burgemeester. Ze voelden zich niet gezien.

In een later stadium ontstond een tweede incident. Uiteindelijk stond een groep van 20 bewoners tegenover een groep van 60 Marokkaanse jongeren. De politie probeerde de situatie te de-escaleren. Zowel de jongens als de bewoners zijn weggestuurd.

Het was een heel breekbaar bestand wat we toen hadden. Een enkele gek kon alles laten escaleren. (ambtenaar)

Ik ben toen bang geworden. Het werd erger. Ik was bang dat het ging escaleren en dan zou ik als Nederlander ook aan de beurt zijn. En ik heb ze ook nodig, de goede jongens hier in de buurt, voor als er hier iets is. (buurtbewoner wonend in de flat)

Na verloop van tijd meldde zich een buurtbewoner die de rol van woordvoerder op zich nam. De man werd contactpersoon tussen de gemeente en de buurtbewoners. De voorzitter van de moskee pakte een bevoogdende rol en nam de gelegenheid te baat om in de media te spreken over perikelen rond een Marokkaanse ontmoetingsruimte.

De situatie overviel de bestuurders en de ambtenaren. In de hectiek die ontstond is nauwelijks gebruik gemaakt van protocollen die waren gemaakt voor calamiteiten. De betrokkenen werden afgeleid door de pers die ze veelvuldig aan de jas trok. De aandacht van de media leverde veel onrust op. Politici wilden door de ambtenaren geïnformeerd worden naar aanleiding van geluiden uit de pers. Deze waren drukdoende om de situatie te de-escaleren en opnieuw onder controle te krijgen. Social media bracht ook een eigen dynamiek mee. Berichten werden gedeeld en gingen een eigen weg. Er werd door onbekenden fel gereageerd met oordelen over de bestuurders en de Marokkaanse jongeren. Ook werden berichten gecorrigeerd door de afdeling communicatie maar het mocht niet baten:

We hebben direct gereageerd maar zo'n negatief bericht gaat zijn eigen weg. Je krijgt het niet meer weg. Het lijkt wel alsof mensen er van genieten. (communicatiemedewerker)

De betrokken autochtone bewoners voelden zich gesteund door de komst van de heer Wilders en de berichten op social media. De bewoner wiens ruit is ingegooid klaagt dat burgemeester en wethouders geen contact meer hebben gezocht.

Ik ben ingesloten geweest door een grote groep Marokkanen. Een van de jongens probeerde me een trap in mijn rug te geven. Die Kutmarokkanen moeten oprotten. Ik ben nooit zo geweest maar ze hebben me zo gemaakt. Ik ben slachtoffer en wordt niet beschermd en de dader wel. Dat begrijp je toch niet? Ze lachen nu in het vuistje. Er gaat een veel te lange tijd voorbij voordat er een rechtszaak komt. Waarom is er geen snelrecht? En ik wil weten wie die ruiten heeft ingegooid. Het niet te weten maakt me bang. Hij moet weten wat hij heeft aangericht. (buurtbewoner)

Het algemene gevoel van de betrokken Nederlandse buurtbewoners is dat Nederlanders worden aangepakt door overheid en politie als ze iets fout doen en de Marokkaanse groep in de wijk niet.

Zij kunnen hun gang gaan en ik word wel opgepakt. Ik had een probleem met een 15 jarige jongen. Hij riep: Vieze vetzak! Zullen we even neuken? Hij is 15 Jaar!! Ik ben naar beneden gegaan en heb hem aangepakt. Daarvoor heb ik een nacht in de cel gezeten. (buurtbewoner)

Eigenlijk niets aan de hand

Respondenten uit bestuur, ambtenarij, welzijn en politie erkennen dat ze de signalen die het verklaarbaar maken dat de situatie escaleerde niet hebben opgemerkt. Professionals en buurtbewoners hebben de veenbrand daarentegen helder in het vizier.

Er was eigenlijk niets aan de hand (bestuurder)

Zes jaar geleden hadden we dezelfde situatie als nu: Mensen werden bedreigd. Bewoners zeiden tegen de gemeente: als je nu niets doet dan komen we in opstand. (professional)

Toezicht (ploeg van bewoners, AD) bestaat uit 15 mensen. Wij zien heel veel. Maar er wordt geen gebruik van gemaakt. Ook als er een dief op camera te zien is in de kelders, daar doen ze niks mee, die laten ze gewoon lopen. (bewoner)

In de ploeg van (burger)toezichthouders zitten naast Nederlanders ook Marokkaanse mannen die in dezelfde flat wonen als waar de meeste betrokken jongeren wonen. Het contact onderling is goed. De Marokkaanse toezichthouders komen het liefst naar het gebouw waar Toezicht een onderkomen heeft als het donker is. Ze willen niet gezien worden.

Want in de Moskee wordt gepraat en als je iets aan de situatie wil doen dan ben je een verrader. (buurtbewoner)

Een Nederlandse toezichthouder claimt dat er veel onenigheid is onder de Marokkaanse bewoners van de flat. Ze zouden verschillende standpunten hebben over onderwerpen en bekritisieren elkaar. Van verschillende respondenten horen we dat de grip op de jongeren vermindert. Ook de moskee raakt haar invloed op de jongeren kwijt. De vaders hebben een tijdlang gesurveilleerd in de buurt om de rust te herstellen. De vaders willen dat hun zonen zich gedragen, en tegelijkertijd mijden ze de inmenging van de gemeente. De contacten met de gemeente en de politie zijn minimaal. Liever mijden ze het contact. Een ambtenaar kijkt er als volgt naar:

De vaders worden niet betaald voor hun surveillance en dan is de motivatie snel weg. Ze kennen geen vrijwilligerswerk. Dat hoort niet in de cultuur. Ik denk dat ze het doen als een soort van *window dressing*. (ambtenaar)

*

Buurtbewoners en politiemensen zien de jongens zich als groep afscheiden van de Nederlandse maatschappij en hun eigen gang gaan. Er worden groepen jongens gezien die rond een uur of elf in de avond uit de flat vertrekken. Buurtbewoners zijn stellig overtuigd dat ze uit stelen gaan. Politiemensen kunnen niet vertellen waar de jongens blijven. Wel wordt door politie de strijd in de pikorde erkent:

*

Leiders zetten aspirant groepsleden aan tot het doen van ongeoorloofde acties (stenen gooien, vernielingen aan auto's en scooters) Zo kunnen ze een plek in de pikorde krijgen. (politieman)

*

In gesprekken tussen de Moskeebestuurder en professionals komt de vraag op tafel naar de visie op de toekomst van de Marokkaanse jongeren. Er is nog geen antwoord op geformuleerd.

Professionals in de wijk maken zich zorgen over het effect van hun werk. Het werk bestaat voor een groot deel uit luisteren en aandacht geven. Ze kijken of er behoeftes zijn in de wijk waar ze een rol in kunnen spelen door te faciliteren of mee te denken zodat ze de banden kunnen aanhalen en er gewenst gedrag voor kunnen terug vragen. Het gaat om bouwen aan vertrouwen zeggen ze. Door te investeren in het contact in de wijk ontdek je als professional ook welke burgers je kunt vragen om mee te denken, om andere burgers te betrekken of om zichtbaar te zijn als sleutelpersoon voor andere burgers, zo zeggen ze.

In de loop van de jaren is er bezuinigd op capaciteit voor dit soort van wijkwerkers. Een wijkwerker ziet patronen terugkeren:

*

De gemeente wil alleen de speciale dingen. Projectje hier en projectje daar, ze willen het gewone werk niet. Als je iets wilt aanpakken dan komen er stuurgroepen en werkgroepen terwijl het gaat om aandacht geven en al werkend dingen stapje voor stapje veranderen. Dat kost tijd. Die krijgen we niet. Want dan komt er weer een project. Of een structuuroplossing. Een nieuwe manager bijvoorbeeld. Maar je moet ons werk vergelijken met dat van een bakker. Een bakker bakt elke dag brood. Jaar in, jaar uit. En met Pasen en Kerst dan maakt hij speciale dingen. Maar het bakken van het brood is het leeuwendeel van het werk en dat moet je blijven doen. De gemeente wil alleen de broodjes voor Kerst en Pasen. Dan hapert het snel. Er moet jaar in jaar uit brood gebakken worden: Aandacht schenken, gehoord worden, gezien worden. (professional)

*

Professionals en bewoners hebben een behangrol bewaard waarop in 2012 een verzameling wensen voor de veiligheid in wijk was geschreven. Er staan zaken op als: planten terugsnoeien tot 50 centimeter en bouwhekken weghalen. Afgesproken was om met professionals uit diverse organisaties periodiek bij elkaar te komen om te kijken wat er speelt en of er actie moet worden ondernomen. De professionals haakten af toen niet direct duidelijk was wat er moest gebeuren. De wijkwerker is van mening dat juist de bijeenkomsten zouden hebben geleid tot inzicht en overeenstemming. De contactmomenten zijn cruciaal om verder te komen zeggen zowel de bewoners als de wijkwerker.

Overwegingen

Bestuurder, ambtenaren en professionals in de wijk maken een betrokken indruk als er wordt gesproken over de gebeurtenissen in de wijk. Ze willen graag begrijpen wat er precies gebeurt is en zijn zoekende in welke maatregelen ze kunnen nemen om de situatie te verbeteren. Een van de ambtenaren gaat er zelf op uit of ontvangt op het stadhuis en gaat op die manier in gesprek met diverse spelers in het geheel.

Autochtone burgers zeggen zich niet gezien te voelen door bestuur en ambtenarij. Er zijn gesprekken geweest tussen burgemeester en wethouder en afgevaardigden van bewoners. Voor sommige bewoners was dit niet genoeg. Ze willen dat er wordt ingegrepen. Ze willen het liefst dat de Marokkaanse groep vertrekt. Er is natuurlijk actie ondernomen maar er is niet een gevoel van echte stabiliteit. Bestuurders en ambtenaren vrezen de zomerperiodes wanneer groepen van Marokkaanse jongeren en buurtbewoners elkaar zullen ontmoeten.

De onderzoekers kregen nauwelijks toegang tot de Marokkaanse groep. Via een wijkwerker, een aantal bewoners en een ambtenaar is er toch een indruk van de Marokkaanse groep

ontstaan. De bewoners van Marokkaanse afkomst die in de flat wonen lijken elkaar in een greep te houden. Er zijn wel degelijk bewoners die dingen willen veranderen, wordt er gezegd, maar de groep zou het niet toelaten.

Een Marokkaan die verandering wil is een verrader. Ze vertrouwen elkaar niet. (bewoner)

Er lijkt weinig contact te zijn tussen beide bewonersgroepen, zowel in de flat als in het deel van de wijk waar het incident plaats greep. De autochtone respondenten met een rol in het burgertoezicht zijn een uitzondering, zij hebben contact met beide groepen.

Ambtenaren en sleutelfiguren uit de Marokkaanse gemeenschap zien elkaar op regelmatige basis om de situatie te bespreken. Vertrouwen en gebrek aan vertrouwen in elkaar spelen in deze sessies een rol maar worden niet als zodanig besproken.

Politiemensen geven aan te weinig te zijn ingeschoten op de mentaliteitsverschillen van diverse bevolkingsgroepen.

Zowel in Zaanstad als in Maassluis geven respondenten aan dat 'er eigenlijk niets aan de hand was'. Spanningen in de wijk worden niet altijd opgemerkt of als normale toestand aangemerkt. De rook boven de veenbrand wordt niet gezien. Het is de norm geworden dat burgers van elkaar vervreemden en elkaar niet of met mate vertrouwen en bestuurders niet als steun ervaren of zelfs wantrouwen. Dit is, zoals we eerder zagen, geen kenmerk van Zaanstad en Maassluis, dit is iets dat Nederland-breed speelt.

Bestuurders en ambtenaren aan de ene kant en professionals en burgers aan de andere kant hebben een verschillende perceptie van de werkelijkheid. Het contact onderling is vaak onvoldoende, in termen van frequentie en kwaliteit. Het lijkt alsof onvoldoende wordt gezien dat de impact van de inspanningen van verschillende functionarissen staat of valt bij gezamenlijk optrekken en samenhang. Bestuurders en ambtenaren hebben bij een gebrek aan informatie de neiging om beslissingen te nemen en beleid te maken dat losstaat van de ervaringen en de kennis van de professionals. Professionals hebben de neiging hun eigen gang te gaan en te stoppen met deugdelijk feedback te geven op het werk van bestuurders en ambtenaren. De groep van bestuurders, ambtenaren en professionals zijn op deze manier veel minder effectief dan mogelijk zou zijn bij daadwerkelijk samenwerken.

Professionals hebben de neiging om loyaliteit te voelen naar de burgers met wie ze werken. De schrijnende situaties van armoede, isolement, achterblijven van groepen en vijandigheid tussen groepen worden volgens hen niet gezien door bestuurders en ambtenaren. Inmenging van 'het gemeentehuis', de landelijke overheid of de opdrachtgever wordt ervaren als ongewenst. Het zou een proces van verbetering in de wijk onmogelijk maken. Professionals vinden hun werk ondanks alles belangrijk. De relatie met de gemeente en met opdrachtgevers worden als 'energievreters' gelabeld.

Bestuurders en ambtenaren durven doorgaans weinig over te laten aan professionals. Ze zijn geneigd om met beleid en projecten de ongewenste realiteit in de wijken te willen bezweren. De onderlinge afhankelijkheid van alle spelers en het gebrek aan samenhang en samenwerking biedt mogelijkheden voor verbetering.

De Marokkaanse groep in de Burgemeesterswijk maakt een gesloten indruk. Toch weten we door signalen van enkelingen dat de behoefte om veranderingen in de gemeenschap door te zetten wel degelijk aanwezig is. Verschillende sleutelfiguren en bewoners van diverse leeftijd

geven dat duidelijk aan. Er is dus duidelijk veranderpotentieel aanwezig. Het is van belang te ontdekken waarlangs er meer 'lucht', meer contacten, meer samenwerking en daarmee ontwikkelmogelijkheden kunnen ontstaan.

Burgers zoeken graag andere burgers op die dezelfde mening hebben en vermijden hen die daarin afwijken. Dat is ook aan de orde in Maassluis. De escalatie tussen bewoners is op verschillende momenten zo groot geweest dat verzoening niet te verwachten is. Daarmee blijft de rook boven de veenbrand hangen.

Het terugbrengen van vertrouwen tussen burgers onderling en tussen burgers en bestuur vraagt een heldere, gelaagde strategie. Contact, uitwisseling van perspectieven en samenwerking zijn belangrijke elementen voor herstel van het wantrouwen. Eerst vragen wantrouwen en verwijt echter om een directe, confronterende, de-escalerende respons. Uitdagend, verwijtend, intimiderend en ontwrichtend gedrag moet een duidelijke halt worden toegeroepen zodat er naar nieuwe verhoudingen kan worden gezocht. Bestuurders, ambtenaren, professionals en burgers zijn daarin onvoldoende geoefend. Daardoor kan ongewenst gedrag zich sluipenderwijs uitbreiden. Dit voedt de veenbrand en maakt uitslaande branden mogelijk, met alle gevaren voor de maatschappelijke orde van dien.

Bijlage

Overzicht items vragenlijsten per actor

Vragen bestuurders:

M.b.t. Situatie

- } Kunt u een beschrijving geven van wat er is gebeurd?
- } Welke actoren speelden een rol?
- } Wat ging er goed, waar bent u tevreden over?

- | Wat ging er niet goed, waar bent u ontevreden over?

- | Welke interventies heeft u gepleegd?
- | Op grond van welke overwegingen koos u voor deze interventies?
- | Welke verwachting had u daarvan?
- | Wat was het effect van de genomen beslissingen?
- | Hoe is de situatie nu? (feitelijk)

- | Wat zou u in de toekomst in een vergelijkbare situatie anders doen?
- | Wat heeft u geleerd:
 - o T.a.v. omgaan met speelveld in de gemeente
 - o T.a.v. uw rol
 - o T.a.v. beïnvloeding van de sociale dynamiek
- | Wat zou u het liefst gedaan hebben? (los van politiek bestuurlijke verantwoordelijkheden)
- | Wat heeft u weerhouden om dit te doen?

- | Wat zou u in de toekomst in soortgelijke gevallen van de media willen?
- | Wat zou u ter ondersteuning van landelijke politiek willen?
- | Wat had u gedaan als u 'onze lieve heer' was geweest?

M.b.t. Burgers die zich niet vertegenwoordigd voelen

- | Een groep burgers voelt zich niet vertegenwoordigd door haar bestuurders. Bent u daarmee geconfronteerd geweest?
- | Wat is precies het verwijt richting bestuurders?
- | Waar komen deze verwijten vandaan? Kunt u ze plaatsen?
- | Wat kan een bestuurder doen om dit te keren?
- | Wat kan een bestuurder doen om het democratisch karakter van onze maatschappij te beschermen op dusdanige wijze dat minderheden worden beschermd tegen de meerderheid?

M.b.t. Voedingsbodem van waaruit escalatie kon ontstaan

- | Aan welke groepen denkt u als u met ons over polarisatie nadenkt?
- | Ervaart u minder tolerantie tussen Nederlandse en van oorsprong niet-Nederlandse inwoners?
- | Ervaart u polarisatie tussen van oorsprong Nederlanders?
- | Zo ja, wat is uw opvatting m.b.t. die verminderde tolerantie: hoe is deze ontstaan?
- | Zo nee, hoe hebben de buurten in uw gemeente hun cohesie behouden ondanks grote diversiteit?
- | Hoe zou u de voedingsbodem m.b.t. polarisatie in uw gemeente beschrijven?
- | Bent u in staat de voedingsbodem positief te beïnvloeden / polarisatie tussen groepen te voorkomen / de-escaleren?
- | Met welk beleid?
- | Met welk optreden?
- | Hoe verankert u die invloed?
- | Is escalatie te voorspellen?
- | Is escalatie te voorkomen?
- | Bent u voldoende voorbereid op escalaties die polarisatie met zich mee kan brengen?
- | Zijn we als maatschappij voldoende voorbereid op de-escalatie? (past aanpak en recht bij de gerezen situaties)
- | Welke voorbereidingen kunnen we treffen?

Vragen aan in de escalatie betrokken burgers

- | Wat is er gebeurd?
- | Waarom gebeurde het?
- | Hoe is het zo gekomen?
- | Hoe moet het anders?
- | Wat is de rol van bestuurders?
- | Wat is rol politie?
- | Wat is uw rol?
- | Wat zou u doen als u burgemeester/politie/onze lieve heer was?

Vragen aan Politie

- | Wat is er gebeurd?
- | Waarom gebeurde het?
- | Wat was jullie rol?
- | Waar lagen de dilemma's?

- | Wat is de rol van bestuurders?
- | Hoe was de rol van de driehoek?
- | Hebben jullie adviezen voor de driehoek?

- | Hoe is het door de tijd heen ontstaan?
- | Hoe moet het anders?

- | Welke dreiging/risico's ziet u op u afkomen m.b.t. polarisatie?
- | Hoe is e.e.a. te keren?

- | Hoe speelt polarisatie een rol binnen uw teams?
- | Hoe zorgt u dat politieke voorkeuren van dienders niet hun werk doorstralen?
- | Hoe begeleidt u uw team in de neutrale afhandeling van meldingen?

- | Wat zou u doen als u burgemeester was?
- | Wat zou u doen als u 'onze lieve heer' was?

Vragen aan de media:

- | Constateert u polarisatie in onze samenleving?
- | Welke groepen ziet u op de polen staan?
- | Hoe zou u de context in Nederland beschrijven als het gaat om het thema polarisatie?
- | Constateert u dat er groepen burgers zijn die zich niet vertegenwoordigd voelen door haar bestuurders?
- | Hoe is het ontstaan?

- | Communiceren is beïnvloeden: hoe ziet u uw rol?
- | Hoe behoudt u een neutrale positie daar waar keuze voor beelden en taal neutraliteit moeilijk mogelijk maken?
- | Hoe gebruikt u uw invloed?
- | Zou u een rol voor uzelf weggelegd zien om democratische waarden en de bescherming van minderheden tegen de meerderheid te garanderen?

Bronnen

Starten met een aanpak van polarisatie en radicalisering, COT, Zannoni, Naaijken, 2007

Politieagenten ervaren meer geweld

http://opiniepanel.eenvandaag.nl/uitslagen/71403/peiling_agenten_erwaren_meer_geweld_op_straat_11-8-2017

Sinterklaasintocht in Gouda: www.nu.nl, 15 november 2014

Sinterklaasintocht in Meppel: RTV Drenthe, 14 november 2015

Stille stadsdiplomatie, Dinkelman 2016, <https://stillare.com/stille-stadsdiplomatie/>

<http://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/kennispartners/i-o-research/agressie-jegens-politici-neemt-niet-toe-maar.9561457.lynkx>

Comprehensive approach, dumpen of opwaarderen, Dinkelman 2012

<https://stillare.com/wp-content/uploads/2018/12/Comprehensiveapproachdumpenopwaarderenonline.pdf>

De grote winnaar is geert Wilders en waarom GroenLinks niet moet meeregeren, Bregman, 2017 <https://decorrespondent.nl/6425/de-grote-winnaar-is-geert-wilders-en-waarom-groenlinks-niet-moet-meeregeren/548294388400-5216oddo>

Kunnen we praten? Joris Luyendijk, atlascontact, 2017

De weg naar radicale verzoening, Jan Lippens in gesprek met Montasser AlDe'emeh, Polis, 2017

WRR rapport 92, Met kennis van gedrag beleid maken, 2014

WRR rapport 97, Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid, 2017

WRR-Verkenning 28, Hoe ongelijk is Nederland? Een verkenning van de ontwikkeling en gevolgen van economische ongelijkheid, M. Kremer, M. Bovens, E. Schrijvers en R. Went (red). Amsterdam: aup, 2014.

Kremer, M. en E. Schrijvers (2014) 'Waarom inkomensongelijkheid nadelig uitpakt voor iedereen. Een gesprek met Richard Wilkinson', in M. Kremer, M. Bovens, E. Schrijvers en R. Went (red.) Hoe ongelijk is Nederland? Een verkenning van de ontwikkeling en gevolgen van economische ongelijkheid, Amsterdam: aup.

WRR-SCP verkenning, verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland. Gescheiden werelden? Mark Bovens, Paul Dekker, Will Tiemeijer (red).

Edelman Trust Barometer <https://edelman.amsterdam/trust/posts/edelman-trust-barometer-2017-laait-wereldwijde-implosie-van-vertrouwen-zien/?lang=nl>

De dag dat Peter de deur dicht timmerde. Kruit en Pels (2012). Van Gennip Amsterdam

Schulden maken kun je leren. <https://www.socialevraagstukken.nl/schulden-maken-dat-kun-je-leren/>

Aanpak schuldenproblematiek kan echt beter. <https://www.socialevraagstukken.nl/aanpak-schuldenproblematiek-kan-echt-beter/>

Schaarste, Sendhil Mullainathan en Eldar Shafir
<https://www.mavenpublishing.nl/boeken/schaarste/>

Agressie tegen politieke ambtsdragers neemt toe.
https://www.raadsledenveiligheid.nl/nieuws/2016/291116_agressie-tegen-politieke-ambtsdragers-neemt-toe

Komst AZC Enschede. <https://programma.bnnvara.nl/pauwenwitteman/media/346045>

Dan Hassler-Forest over identiteit in een veranderende wereld - 16 maart 2017
<https://youtu.be/mu5BnbbPQQ8>

Afshin Ellian, meerderheid durft haar mening niet meer te uiten.
<http://www.elsevierweekblad.nl/opinie/opinie/2017/09/meerderheid-durft-haar-mening-niet-meer-te-uiten-537593/>

Vrouwen vernederen big business. <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/04/21/vrouwen-vernederen-big-business-voor-geenstijl-wiebetaaltdumpertreuten-8355536-a1555513>

Ombudsvrouw, met de oproep zou u haar doen heeft geen stijl een grens overschreden.
<https://www.google.nl/amp/s/www.volkskrant.nl/opinie/ombudsvrouw-met-de-oproep-zou-u-haar-doen-heeft-geenstijl-een-grens-overschreden~a4492824/amp>

Triggerfactoren in het radicaliseringsproces. <https://www.socialestabiliteit.nl/over-ess/documenten/publicaties/2015/10/13/triggerfactoren-in-het-radicaliseringsproces>

De tango van wethouder en ambtenaar, de Haan en van Venetië, de Wethoudersvereniging, 2016

Zelfbeheersing gelinkt aan empathisch vermogen <https://www.trouw.nl/home/zelfbeheersing-blijkt-gelinkt-aan-empathisch-vermogen~a5ba901f/>

Is Merkel unkaputtbar? Jeroen Wollaars, Merkelcollege. NOS 17-09-2017

Het woord bubbel doorgeprikt. <https://decorrespondent.nl/6340/het-woord-bubbel-doorgeprikt/211242460-d8178132>

Politie interventie bondgenotenaanpak. <https://www.kis.nl/artikel/politie-interventie-bondgenoten-investeert-vredestijd>

Disclaimer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze publicatie mag op welke wijze dan ook worden vermenigvuldigd, aangepast, openbaar gemaakt en/of doorgegeven, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stillare.